

TÜRKİYE’DE İŞÇİ SENDİKALARININ ve KONFEDERASYONLARIN WEB SİTELERİ İÇERİK ANALİZİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Ahmet SELAMOĞLU*
Arş. Gör. Arzu ÖZSOY**

ABSTRACT

The inevitable development of information and communication technologies leads to a new acceleration in the discussions about the roles and the change of trade unions. That development and change provide a new point of view for trade unions to renew their traditional structures. In this context, internet and websites which help trade unions to develop new strategies and to reach their current and potential members are commonly used by trade unions. As appropriate for this fact, in this paper it is basically tried to discuss the situations of trade unions and confederations in this structuring process in Turkey. Firstly, the reactions of trade unions against technology and phases they passed are evaluated. As for in practical dimension of the paper, it is tried to be discovered whether trade unions and confederations use the websites effectively or not as comparatively for the years of 2004-2006 with the analysis of web content.

Keywords: Trade unions, information and communication technologies, internet, e-union.

GİRİŞ

Sendikal hareket, geride bıraktığımız yüzyılın son çeyreğinden itibaren yaşanan pek çok gelişmeden olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu gelişmeler arasında; yeni liberal anlayışla biçimlenen sosyo-ekonomik politikalar, bu sürece eşlik ederek değişim geçiren çalışma hukuku ve özellikle esneklik, istihdamın yapısal değişimi ve artan rekabet ile en geniş anlamda sendika karşıtı politikalar ve eylemler gibi pek çok etken sayılabilir.

Öte yandan işçi sendikalarının yeni bir yapılanma ve stratejiye sahip olmaları gerektiğine yönelik söylemler de her geçen gün güçlenmektedir. Bu

* *Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*

** *Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*

bağlamda, son yıllarda yoğun olarak tartışılan enformasyon ve iletişim teknolojileri*, bir boyutuyla, karşılaşılan zorlukların aşılmasında sendikal hareket için fırsatları ve zorlukları beraberinde getirmiştir.

Enformasyon ve iletişim teknolojileri toplumsal hayatın vazgeçilemez unsurları haline gelmiştir. Bu süreçte, sermayenin küreselleşmesi olgusu karşısında sendikal hareketin küreselleşmesini bir nevi kolaylaştıran, destekleyen ve hızlandıran olgulardan birisi internet gerçeğidir. Nitekim küresel sendikal hareket tartışmaları ve arayışları giderek yoğunlaşmakta, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin olumlu etkisi günümüzde hissedilir düzeye ulaşmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de işçi sendikaları ve konfederasyonların web sitelerini yeterince ya da etkin bir biçimde kullanıp kullanmadığı sorusu, bu çalışmanın ilgi konusu olmuştur.

Enformasyon ve iletişim teknolojileri kullanımında yaşanan gelişmeler karşısında Türkiye’de sendikaların genel işlevlerinin ve yetkinliklerinin yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle çalışmada, enformasyon ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak Türkiye’de işçi sendikaları ve konfederasyonların bilgi ve hizmet sağlamada web sitelerini içerik yönünden ne ölçüde etkin kullandıkları analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Nisan 2004 yılı itibariyle Ahmet Selamoğlu ve Abdülkadir Şenkal tarafından yapılan bu tür bir çalışma* dikkate alınarak, işçi sendikaları ve konfederasyonların web sitelerinin günümüzdeki durumu karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

* Enformasyon ve iletişim teknolojileri kavramı ile aralarında yakın ilgi olan ancak farklı fonksiyonlar içeren iki teknoloji ifade edilmektedir. Bunlar; bilgisayar teknolojileri ve iletişim teknolojileridir. Bilgisayar teknolojileri donanım ve yazılım ile bilgilerin toplanması-işlenmesi-saklanması sonucu işgücünü-insanı ve üretim süreçlerini güçlendirmekte ve etkin kılmaktadır. İletişim teknolojileri ise bağlantılar yaratarak coğrafi uzaklıkları ortadan kaldırmaktadır. İletişim teknolojilerinin günümüzdeki en önemli aracı, bir veri iletişim-değişim-protokolü kabul edilen internettir. (Anthony M. Townsend, Samuel M. Demarie, Anthony R. Hendrickson, (2001); “Information Technology, Unions and the New Organization: Challenges and Opportunities for Union Survival”, *Journal of Labor Research*, Vol:22, No:2, p.276). Bu bağlamda bazı çalışmalarda enformasyon ve iletişim teknolojileri kavramı kullanılırken, bazı çalışmalarda ise sadece enformasyon teknolojisi ya da internet teknolojisi kavramı tercih edilmektedir. Farklı kavramlar olmakla birlikte kavramların kapsadığı alanda farklılık olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmamızda enformasyon ve iletişim teknolojileri ifadesi ile asıl vurgulanmak istenen iletişim teknolojileri ve bunun en somut örneği olan internettir. Dolayısıyla yer yer sadece iletişim teknolojisi ifadesini kullanmakta bir sakınca görülmemiştir.

* Ahmet Selamoğlu ve Abdülkadir Şenkal, (2004); “Turkish Trade Unions and the Internet-Web Use: Challenges and Opportunities for Union Survival”, paper presented in 7th European Regional Congress, International Industrial Relations Association, Lisbon, 7-11/09/2004.

I. SENDİKALAR VE TEKNOLOJİ

19. yüzyılın başlarında yaşamı değiştiren, zorlaştıran ve çalışma koşullarının yetersizliğinin temel gerekçesi olarak suçlanan teknoloji, günümüzde sendikal hareketin yakından takip etmesi gereken bir olgu haline gelmiştir. Sendikalar tarafından enformasyon ve iletişim teknolojilerinin araçları kullanılarak yürütülen mücadeleler “cyber-union” (siber sendika) kavramıyla tanımlanmaktadır. Shostak’ın geliştirdiği “cyber-union” kavramı, sendikal faaliyetlerde büyük çapta iletişim teknolojisi kullanımını kapsamaktadır.¹

Günümüzde sendikalar ve teknoloji ilişkisine bakıldığında tarihsel süreci hatırlatan bir yapıyla karşılaşmaktadır. Sanayi devrimi ile çalışmanın, işçi sınıfının ve sendikaların ortaya çıkmasında belirleyici olan teknoloji, günümüzde çalışmanın, işçi sınıfının ve dolaylı olarak sendikaların varlığını zorlayan önemli dinamiklerden biridir. Ayrıca sendikaların geleceğiyle ilgili öngörülerde önemli bir nokta, sendikaların teknolojik gelişmelere yönelmeleri gerektiğidir. Sendikalar bu gerekliliğin farkına varmış olsalar ki, teknolojik değişim sağlama konusunda artan bir çaba göstermektedirler. Bu yönelim, sendikal gücü koruma açısından kaçınılmazdır.

Küresel emek söylemlerine bağlı olarak günümüzde iletişim teknolojileri sendikalar açısından çok önemlidir.² Bilgisayar teknolojileri tek başına sınırlı kullanım alanı yaratarak bilgiye ulaşılabilirliği ve değerinin artmasını geciktirirken, bilgisayar sistemlerinin iletişim teknolojileri yoluyla birbirleriyle bağlanması, evrensel bilgi iletişiminin, değişiminin ve gelişiminin gerçek olmasını sağlamıştır. Telefon ve faks gibi iletişim araçlarıyla başlayan bilgi iletişimi, değişimi ve gelişimi, günümüzde internet, e-posta ve www ile sınırsız bir iletişim, değişim ve gelişim zenginliği yaratmıştır. Bu anlamda birbirini bütünleyen bilgisayar ve iletişim teknolojileri, enformasyon teknolojisinin gerçek gücünü ifade etmektedir.³

Değişim dalgasının etkileri sosyal çevre içerisinde değerlendirilirse, sadece organizasyon temelli değil, insan temelli ilişki, iletişim ve bilgi akışının güçlenmesinden ve zenginliğinden de bahsetmek gerekir. Bu bağlamda, enformasyon ve iletişim teknolojileri zaman ve coğrafi farklılıkların yaratacağı engelleri etkisizleştirerek, hız ve kapsam açısından ise sınırsızlık yaratarak karşılıklı bağlantı ve bilgi akışını güçlendirirken, organizasyonların ve ilişkilerin de sınırlarını önemsizleştirmektedir. Bu süreçte vurgulanması gereken, enformasyon

¹ Jack Fiorito, (2001); Book Reviews: CyberUnion: Empowering Labor through Computer Technology by Arthur B. Shostak, Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 1999, ISBN 0-7656-0463-9, *Relations Industrielles / Industrial Relations*, Vol: 56, No:4, p.820, <http://www.erudit.org/revue/ri/2001/v56/n4/000114ar.pdf>, (28.05.2006).

²Jack Fiorito, (2000); “Unions and Information Technology: From Luddites to Cyberunions?”, *Labor Studies Journal*, Vol:24, p.1.

³ Townsend, Demarie and Hendrickson, a.g.m., pp.275-276.

ve iletişim teknolojilerinin kapitalist üretimin etkinliğini arttırdığıdır.⁴ Çünkü mekansal sınırlamalar olmaksızın belirli bir zaman diliminde daha fazla üretebilmek ve dünya pazarına ulaşabilmek, daha fazla katma değer ve karlılık anlamına gelebilmektedir.⁵ Ancak kapitalist ekonomide değişim temelde tek yönlü bir iletişimi ifade etmekte ve iletişim sadece tek yönlü bir aktarım olarak değerlendirilerek tüketime dayalı bir modeli karşımıza çıkarmaktadır. Bir anlamda bilgi, bir ürün veya mal konumundadır. Oysa enformasyon ve iletişim teknolojilerinin yarattığı etkileşim, konumuz açısından farklı bir değerlendirmeyi vurgulamaktadır. Kapitalist sistemin iletişim teknolojilerini kullanım amacıyla, sendikaların kullanım amacı farklıdır.⁶ Sendikalar internet yoluyla uluslararası dayanışmayı hedeflemektedir. Çünkü internet ve e-posta üyelerin ve temsilcilerin hızlı ve etkin biçimde iletişim kurmasını sağlamakta ve web siteleri de sendikaların bilgilendirme ve bilgilendirme olanaklarını artırmaktadır. Sendika üyeleri internet ile tanışıp, bilgi akışının etkinliğini hissettikçe daha fazla bilgi edinmek ve katılım sağlamak istemektedirler.

Bu bağlamda sendikal hareketin yeniden canlanmasında internetin anlamı üç temel başlık altında somutlaşmaktadır:

- İnternet; sendikaları uluslararası boyuta taşır.
- İnternet; sendikaları demokratikleştirir, şeffaflaştırır, bürokrasiyi zayıflatır ve üyelere yönelik faaliyetler için yeni araçlar sağlar.
- İnternet; sendikalara örgütlenme ve yeni kitlelere ulaşmada yardımcı olarak ve örneğin grev gibi ihtiyaç duydukları dönemlerde kamu desteği oluşturarak sendikaları güçlendirir.⁷

Öte yandan internetin kullanım sorunları göz ardı edilemez. Genel olarak internet kullanımının halen pahalı olması sendikalar açısından sorundur. İnternetin güvenlik sorunu da tartışılmaktadır. Ayrıca internet tarafların iletişimini ve ilişkisini sanal ortama taşıma ve örgütsel yabancılaşma riskini de içermektedir.⁸ Ancak tüm bunlara rağmen internet sendikalar için giderek önem kazanan bir araçtır.

Kısaca sendikal hareket, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin avantaj ve dezavantajlarını iyi değerlendirmeli ve değişim sürecinde ortaya çıkan fırsatlardan örgüt yapılanmasında faydalanmalıdır. Diğer bir ifadeyle, internet bir dönüşüm teknolojisidir ve sendikal hareket, enformasyon ve iletişim

⁴ Selamoğlu ve Şenkal, **a.g.m.**, p.2.

⁵ Marie Danscok, (1996); The Trade Union Movement and the Internet, *European Labour Studies*, South Bank University, 1996, p.2, www.labournet.org.uk/sbu/Internet.html, (11.04.2004).

⁶ Danscok, **a.g.m.**, p.2.

⁷ Eric Lee, (2000); "How the Internet is Changing Unions", http://www.ericlee.info/2000/01/how_the_internet_is_changing_u.html, (02.02.2006).

⁸ Danscok, **a.g.m.**, p.4.

teknolojilerinin yarattığı fırsatlardan faydalanma yetisine bağlı olarak yeniden yapılanmada yol alabilecektir. Sonuç olarak, bizim de katıldığımız internetin sendikal hareketi olumlu etkilediğini savunan görüşlere göre; internet, sendikacılığı yeniden canlandıran bir dönüştürücü teknolojidir ve bireysel yönü güçlenen ve çeşitliliği artan işgücü ile kolektif hareket ve dayanışma arasında bir köprü görevi görebilir.

II. İNTERNET KULLANIMI

Günümüzde internet önemli bir kitle iletişim aracı olmuştur.⁹ İnternet’in 1992 yılından itibaren sivil toplum tarafından kullanılmaya başlaması ile iletişim açısından gerçekten yeni bir dönem başlamıştır.* Türkiye ise Nisan 1993 yılından itibaren internetin bir parçasıdır.¹⁰ Hanehalkı Bilişim Teknolojileri kullanımı araştırmasının 2005 yılı sonuçlarına göre Türkiye’de hanelerin %8.66’sı internete erişim imkanına sahiptir ve Nisan-Haziran 2005 yılı itibariyle toplam internet kullanım oranı %14’tür.¹¹ Ancak Türkiye açısından dikkate değer bir gelişmenin olduğunu düşünmek mümkün değildir.

Türkiye’de internet kullanım düzeyi Avrupa Birliği (AB) ülkelerine kıyasla oldukça düşüktür. Eurostat verilerine göre AB-25’te 2005 yılı itibariyle haftada en az bir kez internet kullananların oranı %43’tür.¹² OECD verilerine göre 2004 yılında Danimarka, Norveç ve İsveç’te yaşayanların %80’i, ABD’de ve İngiltere’de yaşayanların da yaklaşık %65’i internet kullanmaktadır.¹³ AB ve diğer OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye’deki %14’lük kullanım düzeyinin oldukça gerilerde kaldığı ortadadır. Bu nedenle araştırma bulgularını değerlendirmeden önce, Türkiye’de işçi sendikalarının internet kullanımına yönelik çok da olumlu bir fikrin oluşmasını beklemek yanıltıcı olacaktır.

Dünyada kişi başına düşen web sitesi sayısına bakıldığında ise 2000 yılında ABD’de 1000 kişiye düşen web sitesi sayısı yaklaşık 50’dir. OECD ülkelerinde

⁹ Wayne J. Diamond and Richard B. Freeman, (2001); “Will Unionism Prosper in Cyber-Space? The Promise of the Internet for Employee Organization”, **NBER**, Working Paper 8483, <http://www.nber.org/papers/w8483.pdf>, (13.05.2006), p.3.

* İnternetin öncüsü olan ağ ARPANET, bir ABD Savunma Bakanlığı Geliştirme Projesi sonucu 1969 yılında kullanıma açılmış, ilk elektronik posta 1971 yılında gönderilmiştir. Modern internetin kuruluşu için ise T.Barnes Lee’nin World Wide Web’i geliştirdiği tarih olan 1992 yılı kabul edilmektedir. (<http://inettr.org.tr/inetconf9/bildiri/61.doc>, 13.05.2006).

¹⁰ Mustafa Akgül, (1995); “Bilgi Toplumuna Doğru İnternet”, Popüler Bilim, <http://web.inettr.org.tr/turkce/Internet/bil-toplum.html>, (13.05.2006).

¹¹ DİE (2005), **Haber Bülteni**, Sayı 179.

¹² Eurostat (2006); **Statistics in focus - Industry, trade and services/Population and social conditions/Science and technology - 12/2006**, p.3.

¹³ OECD (2005); **Science, Technology And Industry Scoreboard 2005**, p.106.

1000 kişi başına yaklaşık 17.5, AB’de 12.7, Almanya’da 22 ve Danimarka’da 21 web sitesi düşmektedir. Türkiye ise sıralamanın sonunda yer almaktadır ve 1000 kişi başına düşen web sitesi sayısı 0.3’tür.¹⁴ Ancak internet o kadar hızla yaygınlaşmaktadır ki, 2002 yılında her 1000 kişi başına düşen web sitesi sayısının Almanya’da 84.7’ye ve Danimarka’da 71.7’ye yükseldiği görülmektedir. Türkiye’de ise 2002 yılı itibarıyla 1000 kişi başına düşen web sitesi sayısı 3’ten azdır.¹⁵ İki yıllık süreç içerisinde, kişi başına düşen web sitesi sayısının artış hızı Almanya ve Danimarka gibi gelişmiş AB üyesi ülkelerde kayda değer bir gelişme gösterirken, aynı gelişmeyi Türkiye için söylemek mümkün değildir.

Son 10 yıl değerlendirildiğinde işçi sendikalarının enformasyon ve iletişim teknolojilerine büyük ilgi gösterdikleri görülmektedir. Sendikalar internet ve web ortamına yavaş uyum sağlayan örgütler olsalar da dünyada binlerce sendika çevrimiçi olma yolunda hızla ilerlemektedir.¹⁶ Gerçekten dünya genelinde ulusal sendikaların büyük çoğunluğunun web sitesine sahip olduğu görülmektedir. 1995 yılında İngiltere’de tek bir sendikanın web sitesi varken, 2001 yılında bu sayı 373’e çıkmıştır. ABD’de de 1990’lı yılların başlarından itibaren bütün uluslararası federasyonlar ve binlerce yerel sendika kendi web sitelerini geliştirmektedirler.¹⁷ İsveç’te internet kullanımını değerlendiren bir araştırma, İsveç İşçi Sendikaları Konfederasyonu (LO) üyelerinin düzenli olarak evde, okulda ve işyerinde internet kullandıklarını göstermiştir. Araştırmada; üyelerin %20’sinin her gün düzenli olarak interneti kullandığı ve %16’sının da internetten bilgi kaynağı olarak faydalandığı tespit edilmiştir.¹⁸ Bu örnekler sendikaların enformasyon ve iletişim teknolojilerine giderek daha fazla yöneldiğini açıkça göstermektedir.

Ancak Türkiye’de işçi sendikalarının internetten yeterince yararlandıklarını söylemek mümkün değildir. Bu durumun nedenleri arasında; Türkiye’de sendikaların enformasyon ve iletişim teknolojisinin önemini henüz kavramamış olmaları, sendikaların geleneksel örgütlenme ve faaliyetlerin ötesine geçememesi ve belki de en önemlisi, son on yılda çalışan kesimin GSMH’den aldığı payın dramatik bir şekilde azalması, öncelikle belirtilebilir. Çünkü gelir yetersizliği yaşayan bir çalışanın kendisinin ve çevresinin internetten yararlanmasını beklemek pek olanaklı değildir. Ayrıca esasen toplumun ve örgütlerin enformasyon ve iletişim teknolojilerine yönelimini güçlendirecek kamusal politikaların yetersizliği de, bu bağlamda vurgulanması gereken önemli bir sorun

¹⁴ <http://www.oecd.org/dataoecd/44/6/2766815.xls>, (13.05.2006).

¹⁵ OECD (2003); *Science, Technology And Industry Scoreboard 2003*, p.7

¹⁶ Diamond and Freeman, **a.g.m.**, p.6.

¹⁷ Richard B. Freeman, (2005); “From The Webbs to the Web: The Contribution of the Internet to Reviving Union Fortunes”, **NBER**, Working Paper 11298, <http://www.nber.org/papers/w11298>, (13.05.2006), pp.1-2.

¹⁸ Trade Unions focus on Information Technology, <http://www.eurofound.eu.int/1998/03/feature/no9803155f.html>, (13.05.2006).

alanıdır. Kısaca bu nedenler, işçi sınıfının internet kullanımını konusundaki istekliliğini olumsuz etkilemektedir. Tüm bu olumsuzluklara karşın, Türkiye’de bugün işçi sendikalarının büyük çoğunluğunun web sitesine sahip olduğu bilinmektedir. Ancak web sitelerinin genelde aktif ve içerik yönünden güncel olmadığını da belirtmek gerekir. Bu açıklamalardan sonra Türkiye’deki işçi sendikalarının ve konfederasyonların web siteleri, çalışmada, içerik analizi yoluyla değerlendirilmeye çalışılacaktır.

III. WEB SİTELERİ İÇERİK ANALİZİ

1. Araştırmanın Amacı

Web siteleri içerik analizinde amaç, sendikaların ve üst örgütleri olan konfederasyonların internet yoluyla sundukları bilgilerin ve hizmetlerin genel bir değerlendirmesini ve karşılaştırmasını yapmaya çalışmaktır. Bu bağlamda, işçi sendikalarının ve konfederasyonların enformasyon ve iletişim teknolojilerine olan ilgilerinin uygulamaya dönüşme derecesini saptamak ve tartışmak önem kazanmaktadır.

Araştırmanın bir başka amacı ise, Nisan 2004 yılı itibarıyla Selamoğlu ve Şenkal tarafından yapılan benzer bir çalışmayı güncelleyerek, sendika ve konfederasyonların web sitelerinin günümüzdeki durumunu iki yıl öncesine göre karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktır. Kabul etmek gerekir ki, kamu kesimindeki sendikaların analize dahil edilmemesi, sendikal örgütlerin tümüyle değerlendirilmesi açısından çalışmanın eksik yönünü oluşturmaktadır.

2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, verilerin anlamlı hale getirilmesinde bir sınıflandırma tekniği olan ve daha çok nitel bir araştırma yöntemi sayılan içerik analizi kullanılmıştır. Birçok araştırmacı tarafından genel kabul gören içerik analizi son yıllarda web sitelerinin içerik çözümlemesinde sıkça kullanılmaktadır.¹⁹ Araştırmada sendika ve konfederasyonlara ait web sitelerinin içerik çözümlemesinde kullanılan veri formu, Selamoğlu ve Şenkal tarafından yapılan çalışmadaki forma dayandırılmıştır.* Bu tercihin nedeni, söz konusu formun hem kapsamlı olması hem de 2004 yılı verileri ile karşılaştırma imkanı tanınmasıdır. Bu bağlamda içerik analizindeki forma ait veriler, işçi sendikalarının ve konfederasyonların web siteleri ziyaret edilerek internet üzerinden toplanmıştır. Verilerin yüzde değerleri

¹⁹ Mahir Gümüş ve Abdurrahman Benli, (2005); “Türkiye’de Sendika ve Konfederasyonların İnternet Sitelerinin İçerik Analizi”, **4. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı**, Sakarya, s.311.

* İçerik analizi değerlendirilmesinde kullanılan 2004 yılına ait veriler de aynı çalışmadan alınmıştır.

alınarak karşılaştırma yapılmış ve web sitelerinin içerikleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3. Web Sitesi İçerik Analizinin Kapsamı

Web sitesi içerik analizinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın Ocak 2006 yılı istatistiklerine göre üye bildiriminde bulunan 96 işçi sendikası dikkate alınmıştır. Ancak bu sendikalardan 37’si bağımsız sendikadır ve Nisan 2006 itibarıyla internet üzerinden yapılan çalışmada bu sendikalara ait her hangi bir web sitesi olmadığı saptanmıştır. Bu nedenle bağımsız işçi sendikaları araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. 3 işçi konfederasyonu ile bunlara bağlı 59 sendikadan ise sadece 38 işçi sendikasının aktif web sitesi olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle söz konusu çalışmada, 3 işçi konfederasyonu ile bağlı 38 sendikanın web sitelerinin içerik analizleri yapılmıştır.

2004 yılı itibarıyla 59 işçi sendikasıdan sadece 26’sının aktif web sitesi olduğu dikkate alındığında, 2006 yılında bu sayının 38’e çıkmış olması önemli bir gelişmedir. Kısaca 2004 yılında aktif web sitesi olan işçi sendikalarının oranı %44 iken 2006 yılında, bu oran %64’e yükselmiştir. Aktif web sitesine sahip 38 sendikanın 3 konfederasyona dağılımına bakıldığında ise Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu’nun (Türk-İş) ağırlıklı bir paya sahip olduğu gözlenmektedir. 2004 yılında da konfederasyonlar arasında aktif web sitesine sahip sendikalar açısından ağırlıklı payın Türk-İş’e ait olduğunu belirtmek gerekir.

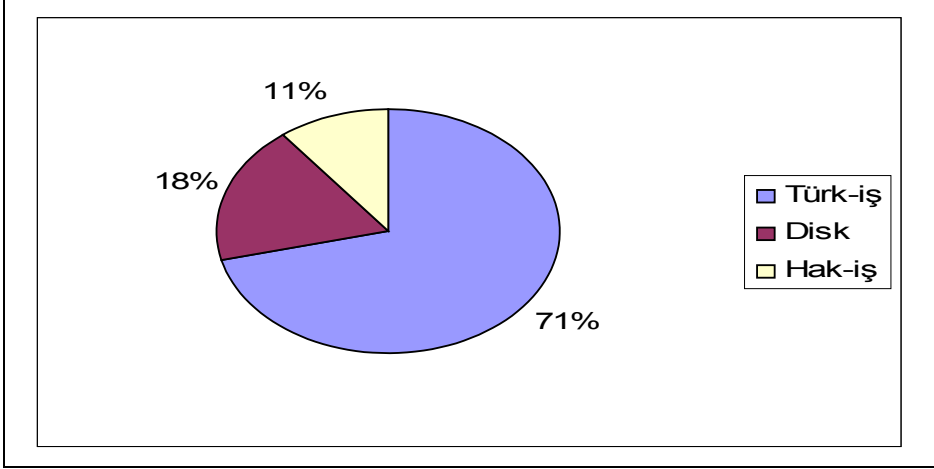
Ocak 2006 yılı verilerine göre Türk-İş’e bağlı üye bildiriminde bulunan 33 işçi sendikasıdan 27’sinin aktif web sitesine sahip olduğu saptanmıştır. Diğer bir ifadeyle, Türk-İş’e bağlı sendikaların %82’sinin aktif web sitesi vardır. Ayrıca Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu’na (Disk) bağlı 19 işçi sendikasıdan 7’sinin ve Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu’na (Hak-İş) bağlı 7 işçi sendikasıdan da sadece 4’ünün web sitesinin olduğu ve çalıştığı belirlenmiştir. Kısaca, Disk’e bağlı sendikaların %37’sinin ve Hak-İş’e bağlı sendikaların %57’sinin web sitelerinin aktif olduğu ifade edilebilir. Kuşkusuz Hak-İş’e bağlı ve üye bildiriminde bulunan örgütlü işçi sendikalarının sayıca azlığı, değerlendirmede gözden kaçırılmamalıdır.

Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta da 2004 yılından itibaren konfederasyonlara bağlı sendika sayısının değişip değişmediğidir. Türk-İş’e bağlı 33 sendika sayısında bir değişiklik olmamışken, Disk’e bağlı sendika sayısı 2004 yılında 20’den 2006 yılında 19’a düşerken, Hak-İş’e bağlı sendika sayısı ise aynı yıllar itibarıyla 6’dan 7 ye yükselmiştir. Dolayısıyla konfederasyonlara bağlı sendika sayısında iki yıl içerisinde önemli bir değişiklik olmamıştır.

Toplam 38 sendikanın 3 konfederasyon arasındaki dağılımı ise; Türk-İş %71, Disk %18, Hak-İş ise %11 oranındadır. Dolayısıyla web sitesi içerik analizlerinde temel eğilimlerin belirlenmesinde, Türk-İş’e bağlı sendikalar önemli

rol oynamaktadır. Bu konuda 2004 yılından günümüze bir değişiklikte söz konusu değildir.

Grafik 1. Konfederasyonlara Bağlı Sendikalarda Web Sitesi Dağılımı(%)

Sonuç olarak, 59 işçi sendikasıdan 38’inin web sitesinin olduğu ve aktif durumda bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda web sitesi içerik analizi yapılan işçi sendikalarının oranı da %64’tür.

4. Web Sitesi İçerik Analizinin Anlatımı

Web sitesi içerik analizi ile bilgilenme, iletişim ve etkileşimli özellikler açısından web sitelerinin “aktif” olup olmadığı değerlendirilmektedir. Bu amaçla, web sitesi içerik analizi veri formu, soruların kendi içerisinde gruplandırıldığı bölümlerden oluşturulmuştur.

“Genel Bilgiler” başlıklı birinci bölümde; web sitesinde sendikanın iletişim bilgileri(posta adresi, telefonlar vb), sendika ve yöneticilerinin e-posta adresleri, yöneticiler hakkında bilgi(özgeçmişleri) ve sendikanın organizasyon yapısı(genel merkez ve şubeler dahil olmak üzere ülke genelinde organizasyon şeması) gibi temel bilgiler ile birlikte sendikal politikalar ve faaliyetlerin sunulup sunulmadığı değerlendirilmektedir. “Örgüt Yapılanması ve Adres Bilgileri” başlıklı ikinci bölümde ise şube organizasyon yapısı ve iletişim bilgileri, şube ve yöneticilerinin e-posta adresleri, şube yöneticileri ve işyeri sendika temsilcileri hakkında bilgi ve ayrı bir şube web sitesinin olup olmadığı incelenmektedir. “Örgütlenme” ile ilgili üçüncü bölümde; örgütlenmeden sorumlu birimin iletişim bilgileri, bu birimde çalışanların ve örgütlenmeden sorumlu yöneticinin e-posta adresleri, üyelik işlemleri bilgileri (üye kayıt formunun web sitesinde hazır olması gibi) ve örgütlenmeye yönelik hukuki bilgiler değerlendirilmektedir.

“Çalışma Hayatı ile İlgili Veriler” bölümünde çalışma hayatını ilgilendiren yasa ve yönetmelikler, istatistikler, makro ekonomik veriler ve işkoluna yönelik ekonomik veriler dikkate alınmaktadır. “Toplu İş Sözleşmeleri” (TİS) ile ilgili bölümde ise yürürlükte olan TİS metinleri veya sözleşmeye yönelik bilgiler ve üyelere yönelik toplu pazarlık konusuyla sınırlı tartışma grupları gibi hizmetlerin olup olmadığı saptanmaktadır. “Eğitim, İş Bulma ve Yayınlar” ile ilgili bölümde ise; eğitim faaliyetleriyle ilgili bilgilerin ve tüm sendikal yayınların tanıtımı ile e-yayınların, e-derginin ve e-bültenin düzenli ve sürekli olarak geçmiş sayılarla birlikte yer alıp almadığı değerlendirilmektedir. “e-uygulamalar” bölümünde üyelere yönelik sohbet odalarının(chat rooms) ve yönetim tarafından belirlenmiş konularda üyelere yönelik tartışma odalarının(discussion rooms), e-posta gruplarının ve e-anket uygulamasının olup olmadığı incelenmektedir. Son bölümde ise web sitesinde yer alan bağlantılar, son güncelleme tarihi, site haritası ve yabancı dilde sunum olup olmadığı saptanmaya çalışılmaktadır.

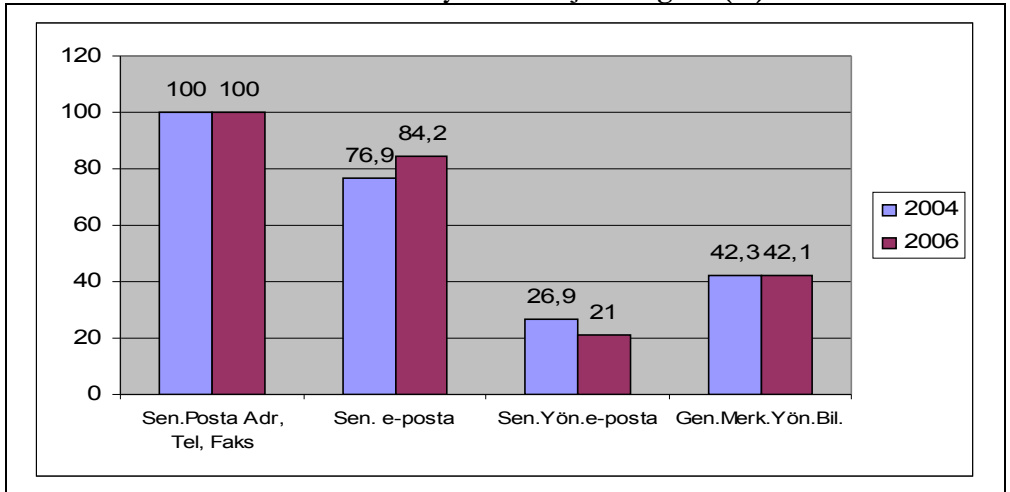
5. Web Sitesi İçerik Analizinin Değerlendirilmesi

A. Sendika Web Sitelerinin İçerik Analizi

1. Genel Bilgiler

Sendikaların web siteleri değerlendirildiğinde, iletişimi sağlayacak temel bilgilerin web sitelerinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Web sitelerinde, genel merkez düzeyinde posta adresi, telefon ve faks gibi temel iletişim bilgilerini sunan sendikaların oranı %100’dür.

Grafik 2. Genel Merkez Düzeyinde İletişim Bilgileri(%)

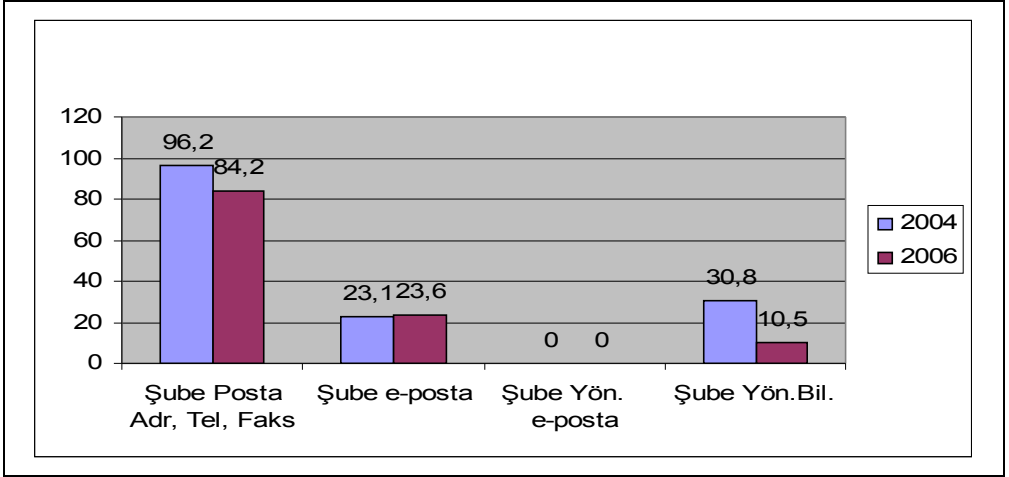

Genel merkeze ait bir e-posta adresi olup olmadığı sorgulandığında ise, 32 web sitesinde genel merkeze ait e-posta adresi (%84.2) olduğu gözlenmektedir. Buna karşın, genel merkez yöneticilerinin e-posta adreslerini sunan web sitesi (%21) sayısı sadece 8’dir. 2004 yılı ile karşılaştırıldığında web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikaların hepsinin e-posta adresi kullanması nedeniyle genel merkeze ait e-posta adresi kullanımında oransal artış olmuştur. Bu durum olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmelidir. Ancak 2004 yılında 6 web sitesi genel merkeze ait e-posta adresi kullanmazken, 2006 yılında da aynı 6 sendikanın web sitesinde genel merkeze ait e-posta adresi sunmadığı saptanmıştır. Bu durum elbette iletişim açısından önemli bir eksikliklerdir.

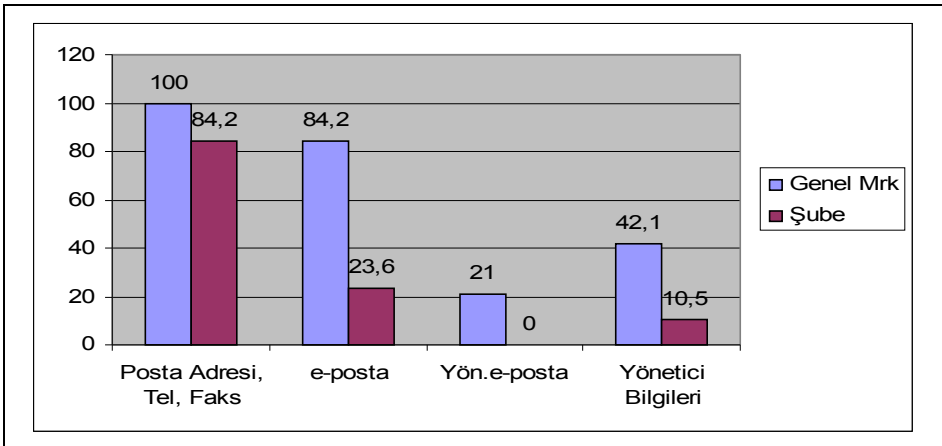
Sendika yöneticilerine ait e-posta sunumunda ise 2006 yılı itibariyle bir gelişme olmadığını belirtmek gerekir. 2004 yılında 6 sendikanın web sitesinde sendika yöneticilerinin e-posta adresleri sunulurken, 2006 yılında web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikalardan sadece 2 sendika, yönetici e-posta adresi sunduğu için bu sayı 8’e yükselmiştir. Ancak web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikalardaki artışa oranla, yönetici e-posta sunumu aynı düzeyde bir gelişme göstermediği için 2006 yılı itibariyle sendika yöneticilerinin e-posta sunumunda oransal düşüş olmuştur. Ayrıca genel merkez yönetici bilgilerinin sunulmasında resim ve isim belirtmekten öteye gitmeyen bir yapının olduğu belirtilmelidir.

2. Örgüt Yapılanması ve Adres Bilgileri

Şube düzeyinde duruma bakıldığında ise posta adresi, telefon ve faks gibi temel iletişim bilgilerini sunan sendikaların oranı %84.2’dir. 2004 yılı ile karşılaştırıldığında, 2006 yılında 12 sendikanın daha web sitesi kullanmaya başlamasıyla genel merkez posta adresi sunumunda %100’lük oran korunurken, şube düzeyinde posta adresi sunumu bir artış gösterememiş ve şube düzeyinde posta adresi sunumunda 2004 yılına göre %12 oranında bir azalma olmuştur. Kısaca web sitelerinde temel iletişim bilgileri özellikle posta adresi sunumu genel merkeze kıyasla şube düzeyinde daha sınırlıdır.

Grafik 3. Şube Düzeyinde İletişim Bilgileri (%)

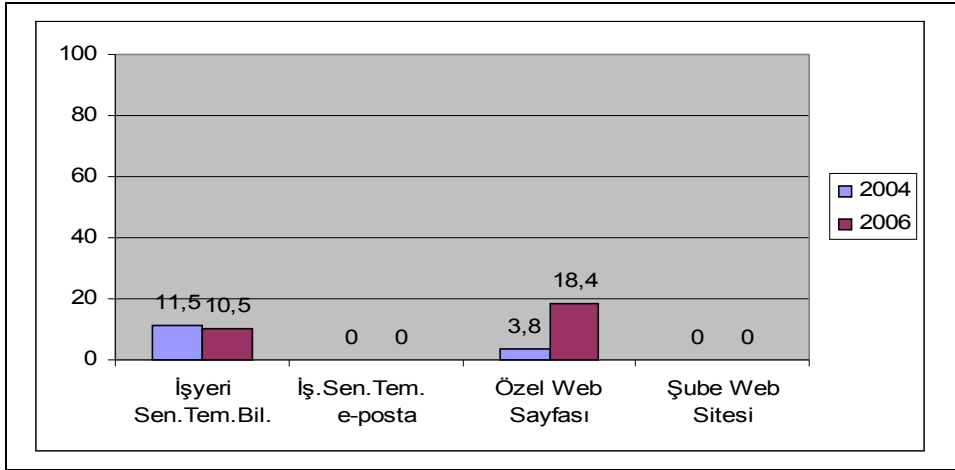
Şube e-posta adreslerinin sunulduğu web sitesi sayısı ise 2004 yılında 6 iken (%23,1), 2006 yılında 9 (%23,6) olarak tespit edilmiştir. Bu konuda sınırlı da olsa bir gelişmeden bahsetmek mümkündür. Ancak araştırmanın yapıldığı her iki dönemde de web sitelerinde şube yöneticilerinin e-posta adresleri sunulmamıştır. Dolayısıyla web ortamında şubelerle iletişimin sağlanabilmesinde sınırlı bir gelişme olduğu ve genel merkezden farklı olarak şube yöneticilerinin e-posta adreslerini paylaşmadıkları görülmektedir. Diğer bir deyişle, halen şubelerde geleneksel iletişim araçlarının daha yoğun kullanıldığı söylenebilir.

Grafik 4. Genel Merkez ve Şube Düzeyinde İletişim Bilgileri Karşılaştırması (%)

Sendikaların web sitelerinde genel merkez ve şube yöneticileri hakkında bilgi sunulup sunulmadığı karşılaştırıldığında, 2004 yılından itibaren sendikaların web sitelerinde genel merkez yöneticilerine ait bilgi(en azından özgeçmişleri) sunulmasında önemli bir değişiklik olmazken, şube yöneticileri hakkında bilgi veren web sitesi sayısında böyle bir paralellikten söz etmek mümkün değildir. 2004 ve 2006 yıllarında web sitelerinde şube yöneticileri hakkında bilgi veren sendikaların sayısı değişmemiş ve sadece 4 olarak kalmıştır. Ancak 2006 yılı itibariyle web sitesi kullanan sendikaların sayısı artarken, şube yöneticileri hakkında bilgi veren sendikaların sayısının değişmemesi nedeniyle 2004 yılında %30,8 olan bu oran, 2006 yılında %10,5’e düşmüştür. Kısaca genel merkez güçlü bir yapı sergilerken, şubelerin uydu görünümünde kaldığını belirtmek gerekir.

Bu zayıf yapı, sendikal hiyerarşide alt kademelere inildikçe daha da belirginleşmektedir. 2006 yılında hiçbir web sitesinde işyeri sendika temsilcilerinin e-posta adresleri sunulmazken, sadece 4 web sitesinde işyeri sendika temsilcilerinin isimleri, telefon numaraları ya da işyerleri gibi bilgiler verilmektedir. Kısaca işyeri sendika temsilcileri açısından web sitelerinde 2004 ve 2006 yılları itibariyle herhangi bir ciddi gelişmeden bahsetmek mümkün değildir.

Grafik 5. Şube Düzeyinde Örgüt Yapılanması (%)

Öte yandan 2006 yılı itibariyle 7 işçi sendikasının (%18,4) web sitesinde kullanıcı adı ve şifre ile girilebilen yalnızca üyelere yönelik özel web sayfası bulunmaktadır. 2004 yılında sadece 1 web sitesinde (%3,8) bulunan bu özelliğin, 2006 yılında 7 web sitesinde (%18,4) yer alması bir gelişme olarak değerlendirilmelidir. Bu gelişme, esasen web sitesi kullanımını daha eskiye dayanan sendikaların web sitelerini yenilemelerinden kaynaklanmaktadır. (Web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikalardan 1 sendikanın, web sitesi kullanımını daha

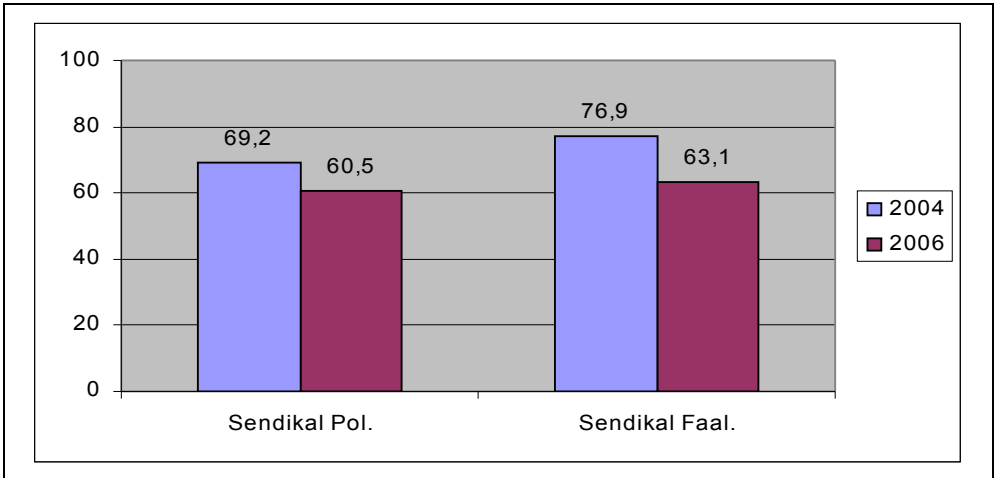
eskiye dayanan sendikalardan da 5 sendikanın web sitesinde yalnızca üyelere yönelik özel web sayfası sunumunda gelişme olmuştur.)

Web sitelerinin genel merkeze kıyasla şube düzeyinde temel bilgiler açısından belirgin eksiklikler içermesinin yanı sıra, hiçbir işçi sendikasının şube düzeyinde ayrı bir web sitesi de yoktur. Bu konuda 2004 yılından 2006 yılına kadar da hiçbir gelişme olmamıştır. Kısaca şube düzeyinde web sitelerinin etkin kılınmasına yönelik hiçbir ilginin olmadığı açıkça anlaşılmaktadır

3. Sendikal Politikalar ve Faaliyetler Üzerine Bilgilenme

Sendikal politikalar ve faaliyetler açısından toplumun ve üyelerin bilgilenmesi değerlendirildiğinde, web sitelerinin önemli bir bölümünün bu konularda bilgi sunduğu görülmektedir. Çalışmada, sendikal politikalar olarak genel merkez düzeyinde sendika yönetiminin ekonomik ve sosyal olgulara karşı sendikayı bağlayan görüşleri ve eylemleri dikkate alınmıştır (Özelleştirme konusunda sendikayı bağlayan görüşler vb.). Sendikal faaliyetler içerisinde ise sendika başkanının herhangi bir ziyaretinden, düzenli olarak yapılan eğitim programlarına kadar her konu bir sendikal faaliyet olarak kabul edilmiştir. Sendikal politikalar ve faaliyetlerle ilgili değerlendirmelerin geniş bir çerçevede ele alınmasının nedeni, web sitelerinin bu konulara yönelik belirli bir yapılanma göstermemesidir. Şüphesiz böylesi bir eksiklik, web sitelerinin oluşturulmasında belirli bir planlamanın olmadığına açık bir göstergesi olarak kabul edilmelidir.

Grafik 6. Sendikal Politikalar ve Faaliyetler (%)

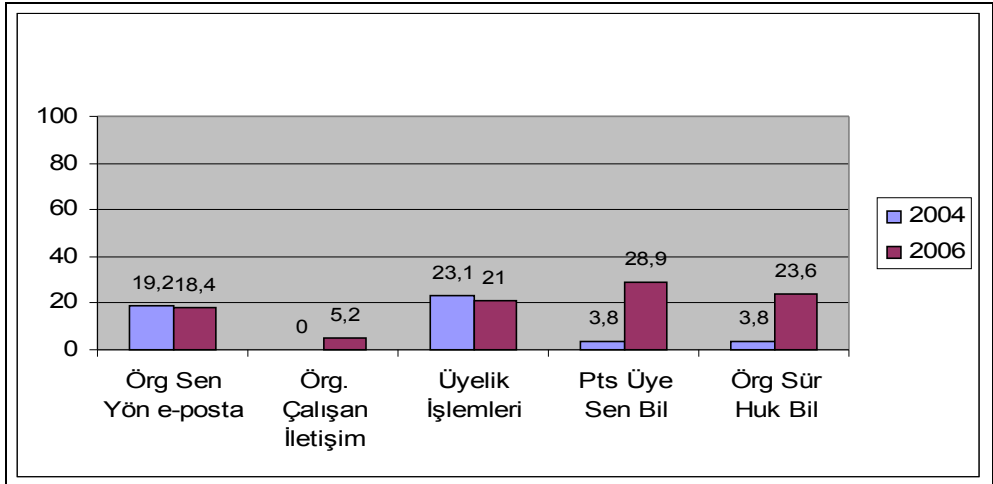
2004 yılında sendikal politikalar hakkında bilgi sunan web sitelerinin oranı %69,2; sendikal faaliyetler hakkında bilgi sunan web sitelerinin oranı ise

%76,9'dur. 2006 yılı itibariyle genel olarak bir gelişme söz konusu olmazken, aksine web sitesi kullanımının artmasına rağmen, sendikal politikalarla sendikal faaliyetlere yönelik bilgilendirmede düşüş olmuştur. Çünkü web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikalar bu tür bilgilere yer vermemektedir. Ayrıca bu tür bilgilerin web sitelerinde belirli bir düzen içerisinde sunulmadığı özellikle bir kez daha vurgulanmalıdır. Kısaca, sendikaların üyeleri bilgilendirme, politikalar konusunda görüş oluşturma ve kamuoyunu etkileme açısından web sitelerinin yetersizliği çok açıktır.

4. Örgütlenme Üzerine Bilgilenme

Örgütlenme bilgileri açısından değerlendirme yapıldığında web sitelerinin yetersiz kaldığını belirtmek gerekir. Özellikle 2004 yılı ile karşılaştırma yapıldığında bir gelişme söz konusu olsa da, bu gelişmenin yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. 2004 yılında 5 sendikanın (%19,2), 2006 yılında ise 7 sendikanın (%18,4) web sitesinde örgütlenmeden sorumlu genel merkez yöneticisinin e-posta adresini sunduğu; 2004 yılında 6 sendikanın (%23,1), 2006 yılında ise 8 sendikanın (%21) web sitesinde üyelik işlemleri ile ilgili genel bilgilere ve üye kayıt formuna yer verdiği görülmektedir. Bu sayısal artış da web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikalardan kaynaklanmaktadır.

Grafik 7. Örgütlenme Bilgileri (%)

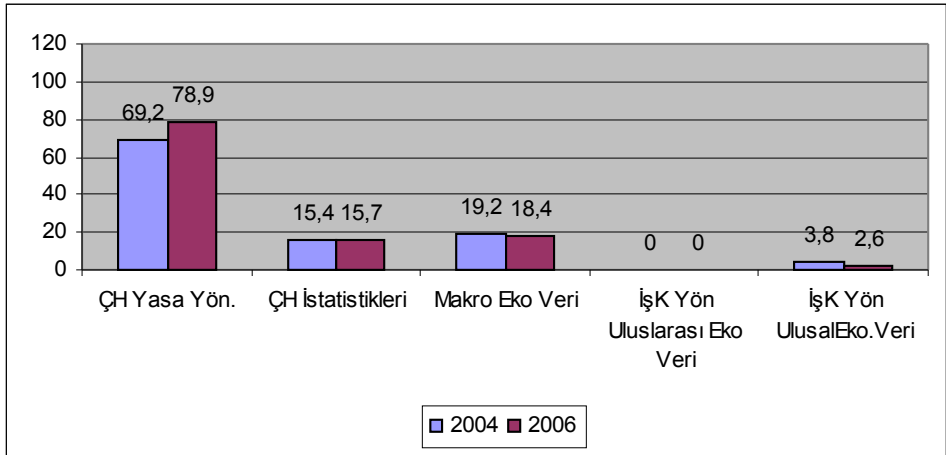
Genel olarak değerlendirildiğinde, web sitelerinin etkin kullanımında bir gelişmeden bahsedilebilir. Ancak bu gelişmenin web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikalardan kaynaklandığı belirtilmelidir. Ayrıca bu değerlendirmenin web sitesini yeni kullanmaya başlayan 12 sendikanın hepsi için geçerli olmadığı vurgulanmalıdır. Öte yandan belirtmek gerekir ki, potansiyel üyelere yönelik

sendikal bilgilerin ve örgütlenme süreci ile ilgili hukuki bilgilerin sunulmasında 2004 yılına kıyasla 2006 yılında web siteleri gelişme göstermiştir. Örgütlenme stratejileri ile ilgili bilgi sunulmasında, Petrol-İş sendikasının web sitesinin etkin olduğunu özellikle belirtmek gerekir. Petrol-İş web sitesinde “örgütlenme politikası” belgesi adı altında çok ayrıntılı bilgiler sunulmaktadır. Bu web sitesi, örgütlenmeye ilişkin pratik bilgilerin sistematik biçimde sunulduğu tek örnektir. Web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikaların örgütlenme ile ilgili bilgi sunumuna bakıldığında ise birkaç sendika dışında sadece hukuki bilgileri içeren bir düzenlemeden öteye gidilmediğini söylemek mümkündür.

5. Çalışma Hayatı Üzerine Bilgilenme

Çalışma hayatı ile ilgili veri ve bilgiler değerlendirildiğinde, 2006 yılı itibariyle web sitelerinin %78,9’unda çalışma yaşamı ile ilgili yasa ve yönetmelik metinlerinin sunulduğu gözlenmektedir. Ayrıca 6 sendikanın (%15,7) web sitesi, çalışma yaşamı ile ilgili istatistikler ve 7 sendikanın (%18,4) web sitesi de makro ekonomik veriler sunmaktadır. İşkoluna yönelik uluslararası ekonomik verilere hiçbir sendikanın web sitesinde yer verilmezken, işkoluna yönelik ulusal ekonomik veriler sadece Hava-İş sendikasının web sitesinde yer almaktadır.

Grafik 8. Çalışma Hayatı İle İlgili Veri ve Bilgiler (%)

Türkiye’de sendikal hareketinin baskın özelliklerinden biri daha çok yasal düzenlemelerle biçimlenmiş/biçimlendirilmiş bir yapısının olmasıdır.²⁰ Bu özelliğin sendikaların web sitelerine de yansıtıldığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda web sitelerinde çalışma hayatına ilişkin bilgiler değerlendirildiğinde, 2004 yılından itibaren aktif web sitesi sayısındaki artışla beraber sadece çalışma

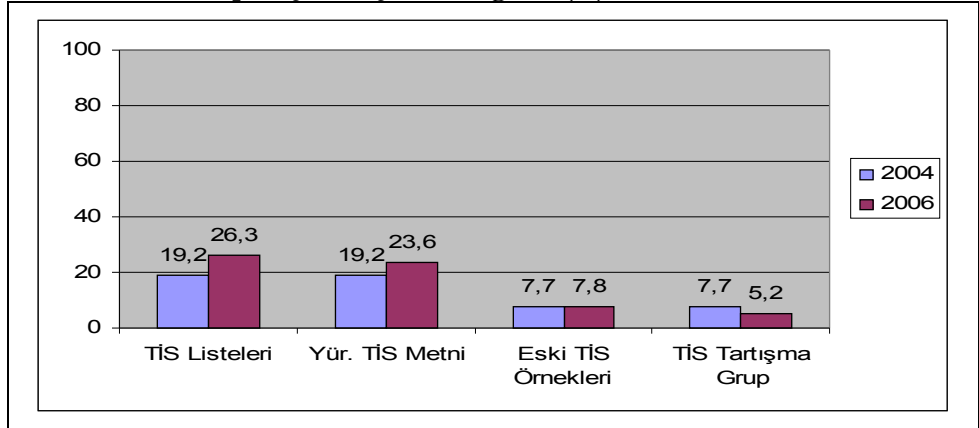
²⁰ Betül Urhan, (2005); *Sendikal Örgütlenme Bunalımı ve Türkiye’deki Durum*, Petrol-İş Yayınları, s.167.

yaşamı ile ilgili yasa ve yönetmelik metinlerinin sunulmasında bir artış olmuştur. 2004 yılında sendikaların %69.2’si web sitelerinde çalışma yaşamı ile ilgili yasa ve metinleri sunarken, 2006 yılında bu oran %78.9’a yükselmiştir. Diğer bir ifadeyle, 2004 yılı sonrasında web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikalar da pasif bilgi olarak çalışma yaşamı ile ilgili yasa ve yönetmelik metinlerini sunmaktadırlar. Dolayısıyla sadece yasa metinlerini web sitelerine yerleştirmekle, sendikalar bu konudaki sorumluklarını yerine getirmiş gözükmemektedirler. Oysa sadece yasal mevzuata ilişkin bilgi sunmaktan öte, etkin hizmet için çalışma hayatıyla ilgili ulusal ve uluslararası her türlü bilginin sunulması, bu bilgilerin izlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

6. Toplu İş Sözleşmeleri Üzerine Bilgilenme

Toplu iş sözleşmeleri ile ilgili bilgilerin sunulmasında web sitelerinin etkin olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak 2004 yılı ile karşılaştırıldığında, aktif web sitesi sayısındaki artışa bağlı olarak TİS imzalanan veya işlemleri devam eden işyerlerinin listesinin ve yürürlükteki TİS metinlerinin web sitelerinde daha fazla yer aldığı belirtilebilir. Fakat bağitlanan TİS metinlerinin tartışıldığı grupların/forumların web sitelerinde geliştiğini söylemek yanıltıcı olacaktır. Özellikle web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikaların hiç birinde TİS metinlerinin tartışıldığı gruplar/forumlara yer verilmemiştir. 2004 yılında 2 sendikanın web sitesinde TİS tartışma grubu yer alırken, 2006 yılında da sadece 2 sendika bu hizmete devam etmiştir. Bu nedenle 2006 yılı itibarıyla TİS tartışma gruplarının yer aldığı web sitesinin oranı %5,2’ye düşmüştür. Dolayısıyla web sitelerinin katılımcı yönünün TİS açısından gelişim gösterdiğini ileri sürmek mümkün değildir.

Grafik 9. Toplu İş Sözleşmesi Bilgileri (%)

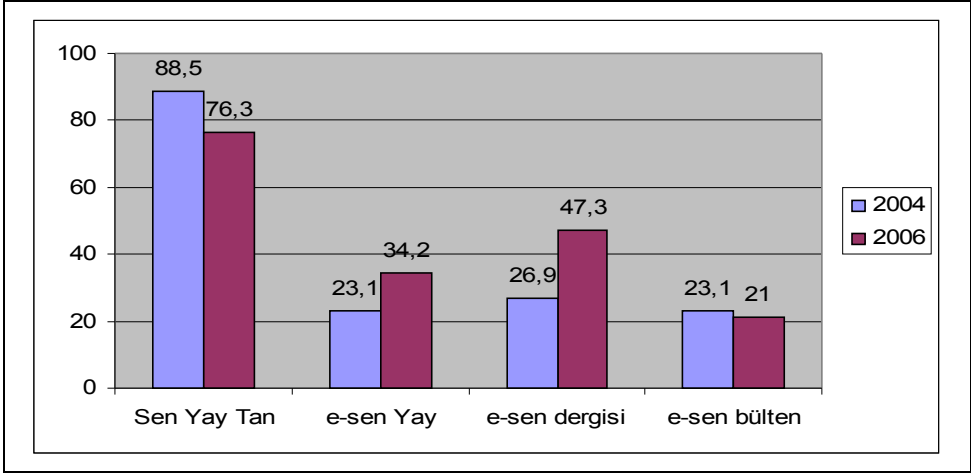
7. Eğitim Faaliyetleri Üzerine Bilgilenme

Web sitelerinde eğitim faaliyetleri ve programlarının yer alıp almadığı incelendiğinde, 12 web sitesinin (%31,5) eğitimin öneminden bahsederek, yıllık veya dönemlik eğitim faaliyetleri ile ilgili genel bilgiler (yer, zaman, konu, eğitiminin adı ve eğitime katılanlar gibi) sunduğu ve sadece 8 web sitesinde (%21) eğitim programlarının yayınlandığı görülmektedir. Bu durum, 2004 yılı verileri ile aynıdır. Kısaca web sitelerinde eğitim sunumları açısından bir gelişmeden bahsedilemez. İşkoluna yönelik iş ilanlarının sunulmasında ise ciddi bir değişiklik gözlenmemiştir. 2004 yılında herhangi bir web sitesinde iş ilanı yer almazken, 2006 yılında sadece 3 web sitesinde (%0,07) iş ilanları yer almıştır.

Bununla birlikte web sitelerinin aktif niteliği açısından üyelere yönelik eğitim konusunda bir gelişmenin olduğu gözlenmektedir. 2004 yılında sadece 3 web sitesinde (%11,5) farklı konularda üyelerin eğitimine yönelik bilgiler sunulurken, 2006 yılında 14 web sitesinde (%36,8) bu hizmetin yer alması dikkat çekici bir gelişmedir. Öte yandan sendika üyelerine yönelik bilgilenme sağlayan bu hizmetin sanal ortamda belirli bir konuda bilgi birikimi veya uzmanlık sağlayan ve hatta bir eğitmen gözetiminde yönetilen e-egitim modülü niteliğinde bir eğitim paketi olmadığı belirtilmelidir. Sadece çalışma yaşamını yakından ilgilendiren konularda, akademisyenler ve sendika uzmanları tarafından hazırlanmış çok sayıda akademik nitelikte makalenin yer aldığı ve üyelerin bilgilendirilmesini hedefleyen bir yapılanmadan bahsetmek mümkündür. Sunulan konular daha çok sendikanın bulunduğu sektöre ya da yasa ve yönetmeliklerin değerlendirilmesine ilişkindir. Konu başlıklarından örnek vermek gerekirse; sosyal güvenlik reformu, yeni iş yasasının getirdikleri, kısmi süreli çalışma, alt işveren-taşeron uygulamalarına yönelik makaleler yanında toplumsal hareket sendikacılığı, küreselleşme ve asgari ücret konularına ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Bazı sendikaların web sitesinde ise sadece sendika yöneticilerinin değerlendirmeleri yer almaktadır. Kısaca aktif bir eğitimden çok, pasif bir bilgi aktarımının olduğunu söylemek mümkündür. Yine de 2004 yılında 3 sendikaların web sitesinde yer alan bu hizmetin, 2006 yılında 14 sendika web sitesinde bulunması olumlu bir gelişmedir. Belirtmek gerekir ki, bu gelişmede hem web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikaların(5 işçi sendikası), hem de web sitesi kullanımı daha eskiye dayanan sendikaların(4 işçi sendikası) etkisi vardır.

8. e-Yayınlar Üzerine Bilgilenme

e-yayın faaliyetleri genel olarak değerlendirildiğinde web sitelerinin zayıf olduğu belirtilebilir. 29 web sitesinde sendikal yayınların tanıtımı yapılırken (%76,3), sadece 13 web sitesinde (%34,2) bu yayınların içerik olarak yer aldığı gözlenmektedir. Kısaca, web sitelerinde çoğunlukla süreli ve süresiz yayınların içeriklerinin sunulmasından öte, yayınların sadece kapak ve içindekiler bölümü yer almaktadır.

Grafik 10. Sendikal Yayınlar (%)

Öte yandan düzenli olarak e-sendikal yayınları (kitap ve diğer yayınlar) içeriği ile web sitesinde sunan sendika sayısında 2006 yılı itibarıyla sınırlı da olsa bir gelişme söz konusudur. (2004 yılında 5 web sitesinde (%23,1) ve 2006 yılında ise 13 web sitesinde (%34,2) e-sendikal yayın yer almaktadır.) e-sendikal yayınların artmasında web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikalardan daha çok, daha önce web sitesi kullanmaya başlayan sendikaların web sitelerini yenilemelerinin etkisi vardır. (Web sitesini yeni kullanmaya başlayan 3 sendikada ve web sitesi kullanımı daha eskiye dayanan 5 sendikada e-sendikal yayın açısından gelişme olmuştur.)

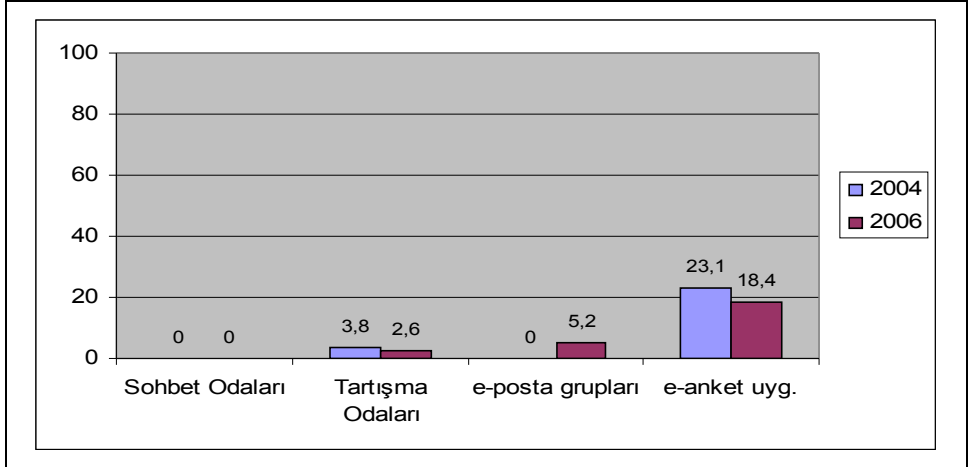
Sürelî nitelikte e-sendika dergisi sunan web sitesi sayısı 18 (%47,3) ve e-sendika bülteni sunan web sitesi sayısı ise 8 (%21)'dir. 2004 yılı ile 2006 yılı karşılaştırıldığında ise sadece e-dergi konusunda gelişme olduğu söylenebilir. e-dergi faaliyetinde dikkate değer bir gelişme, Birleşik Metal-İş sendikasının kendi sendika dergisi dışında, "Çalışma ve Toplum" isimli hakemli akademik bir dergiyi daha basarken web ortamında da kullanıma sunmasıdır. Bu dergi özellikle uluslararası alan indeksinde özet olarak taranan bir dergi olması nedeniyle akademik açıdan önemlidir. Bununla birlikte web sitelerinde tam anlamıyla bir e-bültenin yer aldığını söylemek güçtür. Ayrıca e-bülten içinde yer alacak bilgi ve haberlere sitelerde dağıtık biçimde yer verilmektedir.

9. e-Uygulamalar ve Aktif Katılım

Web ortamında aktif katılımı doğrudan etkileyen hizmetler değerlendirildiğinde, sendikaların web sitelerinin gelişim gösterdiğini ifade etmek mümkün değildir. Üyelerle sohbet odaları hiçbir web sitesinde yer almazken, sadece Hava-İş sendikasının web sitesinde üyelere yönelik kullanıcı adı ve şifre ile

girilen tartışma odası ve Birleşik Metal-İş ile yine Hava-İş sendikasının web sitesinde e-posta grupları yer almaktadır. 7 web sitesinde (%18,4) ise e-anket uygulamalarına yer verilmiştir. Ancak anketlerin genel olarak yasalara ve hükümet politikalarına yönelik siyasi açımlı olduğu gözlenmektedir. Web siteleri içerik analizinin yapıldığı dönemde “Yeni sendikalar kanunu sizce ihtiyaçları karşılıyor mu?”, “Asgari ücret yeterli mi?”, “Sosyal güvenlik reformu hakkında görüşleriniz nelerdir?”, “Hükümetin hazırladığı yeni sendikalar yasa taslağı tek bir taşımacılık işkolu düzenlemesi getirmektedir. Bu düzenleme sendikamızı nasıl etkiler?” ve “Erdemir’in blok satışını değerlendirir misiniz?” soruları e-anket uygulamalarına örnek olarak gösterilebilir. e-anket soruları içinde tek farklı olan “Yeni site dizaynımızı nasıl buldunuz?” sorusudur. Kısaca 2004 yılından 2006 yılına kadar e-anket açısından her hangi bir gelişmenin olduğunu söylemek mümkün değildir.

Grafik 11. e-Uygulamalar (%)

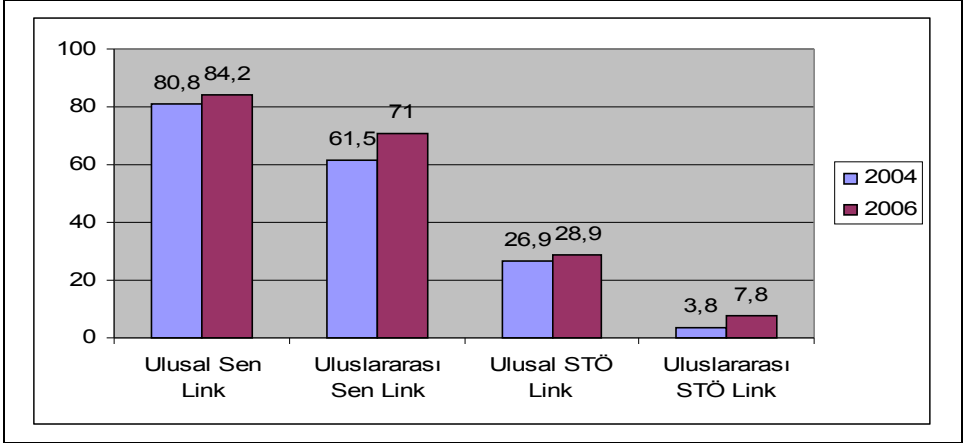
Ayrıca e-kütüphane içeriği altında doküman ve belge bulunduran 3 web sitesi (%0,07) bulunmaktadır. 2004 yılında hiçbir sendikanın web sitesinde e-kütüphane yer almazken, 2006 yılında bu hizmeti sunan web sitesine rastlamak sevindiricidir. Ancak bu gelişmenin belirli bir uzmanlığa dayandığını ifade etmek mümkün değildir. Bu üç sendikadan biri olan Hizmet-İş sendikası e-kütüphane ile sadece kendi sendikasına ait bilgileri sunarken, Birleşik Metal-İş sendikası sesli kütüphane olarak slogan, şiir ya da sendikasına ait çeşitli bilgiler sunmaktadır. Petrol-İş sendikası ise diğer iki sendikaya göre çok daha etkin hizmet sunmakta ve kütüphanesindeki tüm kitap listesini web ortamında paylaşmaktadır.

10. Web Sitesi Bağlantıları ve Diğer Bilgilenmeler

Web sitelerinin bağlantıları değerlendirildiğinde, alana yönelik kapsamlı bir listenin oluşturulduğunu ifade etmek mümkün değildir. Web sitelerinde sadece ulusal ve uluslararası üyesi olunan sendikal örgütlerin ve kurumların bağlantıları

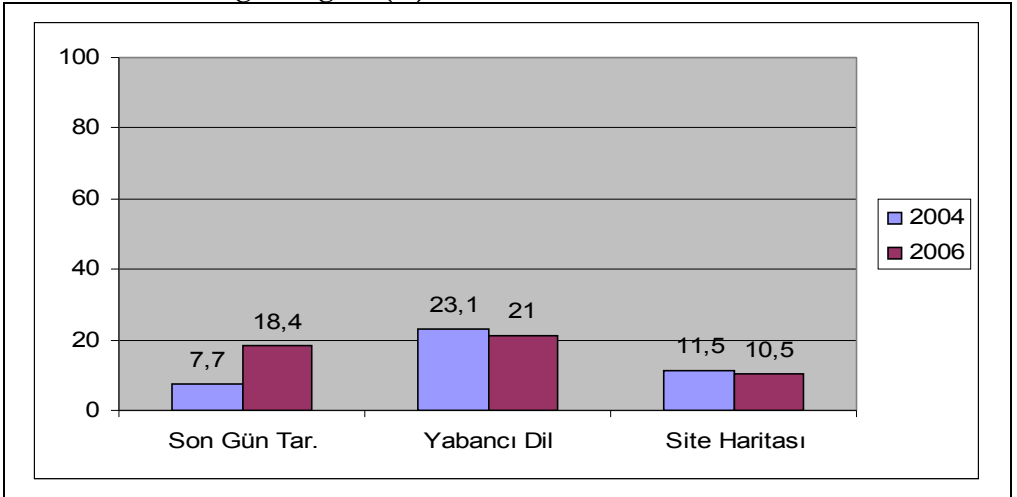
ağırlıklı olarak yer almaktadır ve genel olarak bu bağlantılar çalışır durumdadır. Buna karşın, örneğin, günümüzde sendikal örgütlerin büyük önem verdiği sivil toplum örgütlerinin web adresleri çok sınırlıdır.

Grafik 12. Linkler (%)

Son olarak web siteleri; son güncelleme tarihi, site haritası, ziyaretçi sayacı ve her hangi bir yabancı dilde sunum açısından değerlendirildiğinde, bu temel unsurların dahi web sitelerinde yeterince yer almadığı kolaylıkla gözlemlenmektedir. 2006 yılı itibariyle sadece 7 web sitesinde (%18,4) son güncelleme tarihi, 4 web sitesinde (%10,5) site haritası ve 12 web sitesinde (%31,5) de ziyaretçi sayacı bulunmaktadır. Herhangi bir yabancı dilde sunumu olan web sitesi sayısı da sadece 8' (%21) dir.

Grafik 13. Diğer Bilgiler (%)

2004 yılı ile karşılaştırıldığında son güncelleme tarihi açısından 2006 yılında bir gelişmeden bahsetmek mümkündür. (2004 yılında 2 sendikanın (%7,7) web sitesinde, 2006 yılında ise 7 sendikanın (%18,4) web sitesinde son güncelleme tarihi yer almaktadır.) Bu gelişme, web sitesini yeni kullanmaya başlayan 5 sendikanın web sitesinde son güncelleme tarihini kullanmasından kaynaklanmaktadır. Son güncelleme tarihinin bulunması sitenin güvenilirliği açısından gerçekten önemlidir. Toplam 38 sendikanın web sitesi oluşturduğu dikkate alınırsa, 7 sendikanın (%18,4) web sitesinde son güncelleme tarihinin yer almasının yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak son güncelleme tarihini kullanmamakla birlikte sendikaların büyük çoğunluğu gerek haber akışlarında gerek ana sayfa akışlarında gündeme ilişkin bilgiler sunmaktadırlar.

Yabancı dil desteğine bakıldığında ise 8 web sitesinde (%21) yabancı dil olmasına karşılık, bu konuda olumlu bir görüş belirtmek mümkün değildir. Çünkü yabancı dil desteği sunan web siteleri sayı olarak sınırlı olmakla birlikte, esasen birçok sendikanın yabancı dilde sadece tanıtımlarını yaptıkları gözlenmektedir. Kısaca yabancı dil kullanımının sınırlı ve başarısız olduğunu söylemek mümkündür. Yabancı dil desteğinin de genel olarak İngilizce olduğu gözlenmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, tek örnek olmasına karşın 1 sendikanın yapım aşamasında olan İngilizce ve Fransızca iki yabancı dil hazırlığı vardır. Emek hareketinin küreselleşme karşısında bir güç olarak yer alabilmesi için uluslararası nitelik kazanmasında, sendikaların ve konfederasyonların kendilerini ifade edebilmelerinde ve uluslararası prestij kazanmalarında dil desteğinin önemi gözden kaçırılmamalıdır.

Web sitelerinin içerik analizi bir bütün olarak değerlendirildiğinde, sendikalara yönelik genel bilgi ve organizasyon yapılanması dışında, örgütlenme, çalışma hayatı ve toplu iş sözleşmeleri ile ilgili veri ve bilgiler, sendikal yayınlar ve e-uygulamalar sunumunda web sitelerinin etkin olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Sadece çalışma hayatına ilişkin yasa ve yönetmeliklerin, sendikal duyuruların ve ulusal sendika ve kuruluşların bağlantılarının, sendikaların web sitelerinin büyük bir bölümünde bulunduğunu belirtmek doğru olacaktır. Ayrıca bu değerlendirme çerçevesinde bazı sendikaların web siteleri görece daha etkindir. Bu sendikalar Hava-İş, Petrol-İş, Hizmet-iş ve Birleşik Metal-İş'tir. Özellikle e-uygulamalar ve e-sendikal yayınlar açısından bu sendikaların web sitelerinin görece başarılı olduğunu belirtmek gerekir.

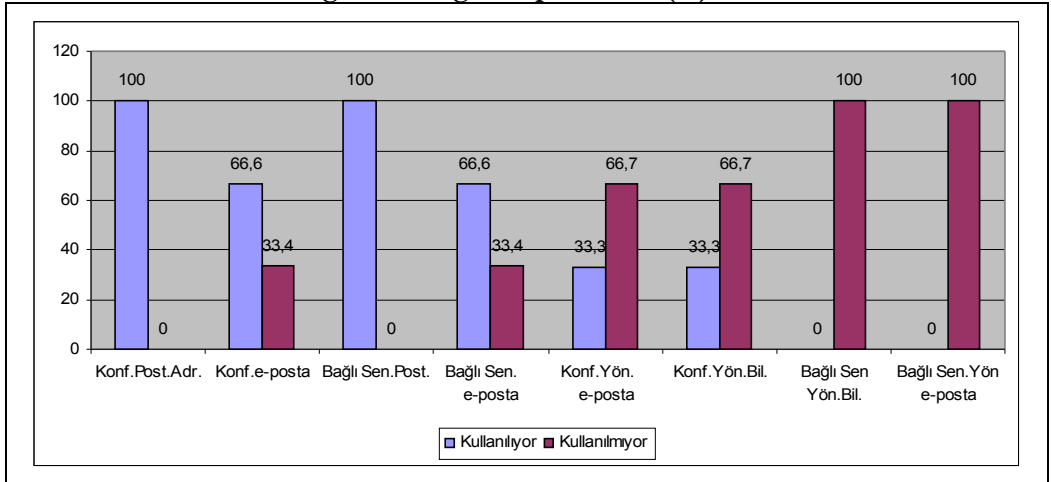
2004 ve 2006 yılları karşılaştırıldığında ise, olumlu olarak ifade edilebilecek gelişmeler daha çok web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikalardan kaynaklanmaktadır. Özellikle e-posta adresi, şube e-posta adresi, örgütlenmeden sorumlu yönetici e-posta adresi, üyelik işlemleri ile ilgili bilgiler ve çalışma hayatına ilişkin yasa ve yönetmeliklerin sunumundaki olumlu gelişmelerde, web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikaların etkisi vardır. Öte yandan, az da olsa web sitesi kullanımı daha eskiye dayanan sendikalarda da gelişmenin olduğunu

belirtmek gerekir. Örneğin, üyelere ilişkin özel web sitesi, e-kütüphane ile e-sendikal yayın sunumundaki gelişmeler, daha önce web sitesi kullanmaya başlayan sendikaların web sitelerini yenilemelerinden kaynaklanmaktadır.

B. Konfederasyonların Web Sitelerinin İçerik Analizi

Konfederasyonların web sitelerinin içerikleri değerlendirildiğinde* 3 işçi konfederasyonunun da bağlı sendikalara göre çok farklı bir tablo çizemediğini söylemek mümkündür. Genel bilgiler içinde posta, e-posta ve bağlı sendika posta ve e-posta adreslerinin konfederasyon web sitelerinde yer aldığı gözlenmektedir. Ancak konfederasyonlar hem konfederasyon genel merkez yöneticileri, hem de bağlı sendika yöneticileri hakkında bilgi ve e-posta adresi sunumunda yetersizdir. Bununla birlikte 3 konfederasyonun da üye sendikaların web sitelerine bağlantı oluşturduklarını belirtmek gerekir. Bu bağlantılar da genellikle aktif durumdadır.

Grafik 14. Genel Bilgiler ve Örgüt Yapılanması (%)

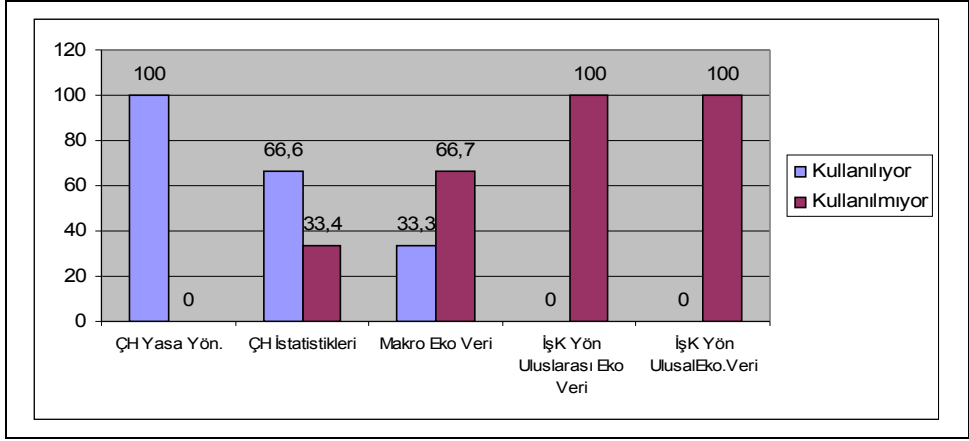

Ayrıca sendikal politikalar ve faaliyetler 3 konfederasyonun (%100) web sitesinde de yer almaktadır. Sendikal politikalar ve faaliyetlerin konfederasyonların web sitelerinde yer alması konfederasyonların üst örgüt olma bilincini taşıdıklarını hissettirmektedir. Ancak örgütlenme birim bilgilerinin sunulmasında ise yetersiz kaldıkları söylenebilir. Örgütlenme ile ilgili sendika yöneticisinin e-posta adresi sadece Hak-İş’in web sitesinde yer alırken, Türk-İş’te örgütlenme ile ilgili sendika yöneticisi hakkında bilgi, Disk’te ise sadece ilgili yöneticinin ismi sunulmaktadır. Örgütlenme ile ilgili çalışanların iletişim bilgileri

* Konfederasyonların web sitelerinin içerik analizlerinde 2004 yılına ait veriler olmadığından 2004 yılı ile karşılaştırma yapılamamış, sadece 2006 yılı için değerlendirmelere yer verilmiştir.

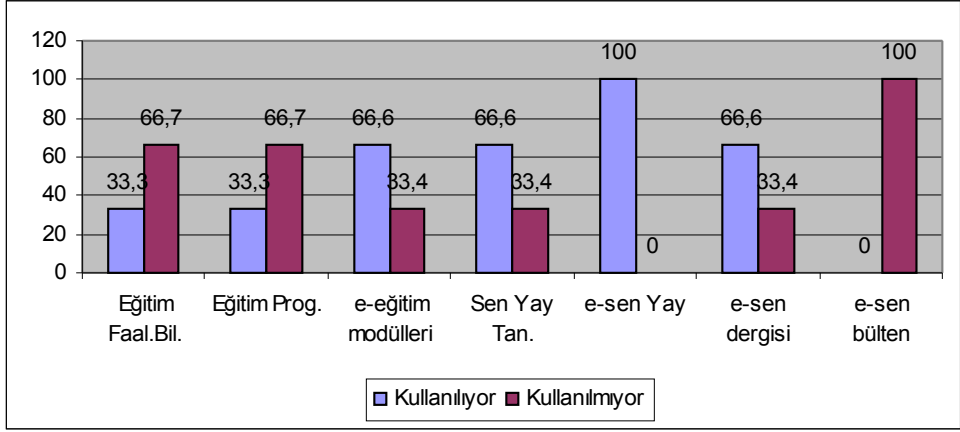
ise hiçbir konfederasyonun web sitesinde yer almazken, örgütlenme istatistikleri sadece Türk-İş’in web sitesinde yer almaktadır. Ancak Türk-İş’in web sitesinde örgütlenme istatistikleri arşiv alt başlığı altında sunulurken, bu istatistikler belli bir düzende aktarılmamaktadır. Disk’in web sitesinde de örgütlenme bağlantısı yer alırken, sadece bölge temsilciliklerinin isim ve adreslerinin sunulduğu görülmektedir. Türk-İş’in web sitesinde ise teşkilat bağlantısı ile sadece Türk-İş konfederasyonu üyesi sendikalar ve yönetim kurulları sunulmaktadır. Kısaca konfederasyonlar örgütlenme bilgilerini farklı biçimlerde ve yetersiz sunmaktadırlar.

Grafik 15. Çalışma Hayatı İle İlgili Veri ve Bilgiler (%)

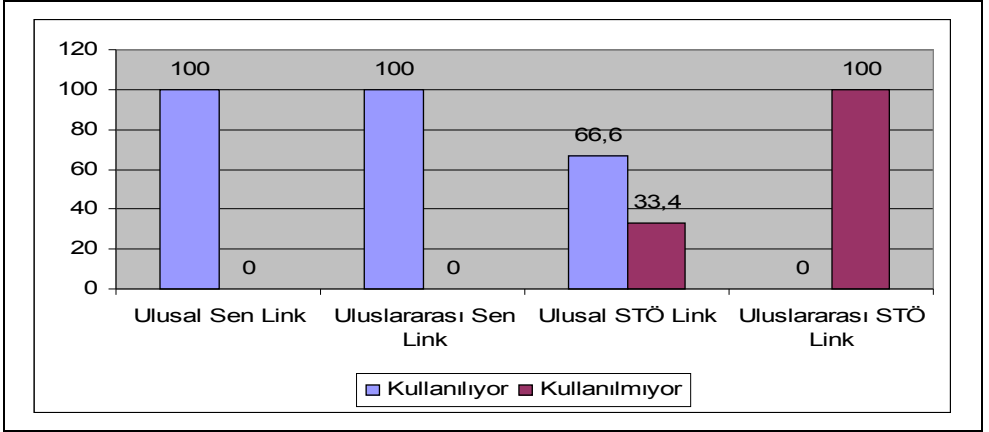
Çalışma hayatına ilişkin yasa ve yönetmelikler, sendikaların web sitelerinde olduğu gibi, konfederasyonların web sitelerinde de yer almaktadır. Çalışma hayatına ilişkin istatistiklerin ise 2 konfederasyonun web sitesinde bulunmasına karşılık, ne ulusal ne de uluslararası işkollarına yönelik ekonomik verilere rastlanmaktadır.

Grafik 16. Eğitim ve Yayınlar (%)

Eğitim faaliyetleri ve programları hakkında bilgilenme ve farklı konularda üyelerin eğitime yönelik sunumlarda, Türk-İş web sitesinin diğer konfederasyonlara göre daha etkin olduğu gözlenmektedir. Özellikle çocuk işçiliği ve kadın çalışanlara yönelik bilgi sunumu dikkat çekmektedir. Disk'in web sitesi de üyelerin eğitime yönelik sunumlarda Hak-İş'ten daha iyi konumdadır. Sendikal yayınların web ortamında hem tanıtılması hem tam metin olarak sunulmasında ise konfederasyonların başarılı olduğu söylenebilir.

e-uygulamalar konusunda ise 3 konfederasyonun da başarısız olduğunu söylemek mümkündür. Sadece Disk'in e-posta grubunun olduğunu belirtmek gerekir. Bu gerçekten olumlu bir gelişmedir. Ancak Disk'in web sitesinde forum bağlantısı olmasına karşılık bu bağlantının aktif olmaması önemli bir eksikliklerdir. Web sitelerinin kullanım amacına yönelik olarak e-uygulamalarının artırılması gerekmektedir.

Grafik 17. Diğer Bilgiler (%)

Konfederasyonların web sitelerinde de işçi sendikaları gibi ulusal ve uluslararası sendikaların bağlantıları yer almaktadır ve bu konfederasyonların uluslararası üyelikleri vardır. Ayrıca 2 konfederasyonun web sitesinde ulusal sivil toplum örgütlerinin bağlantıları da yer almaktadır.

Yabancı dil desteğinde ise konfederasyonlar oldukça kötü bir tablo çizmektedirler. 3 konfederasyonun da yabancı dilde sunumu yokken, 2 konfederasyonun sadece tanıtımını hem Türkçe hem de İngilizce olarak yaptığı gözlenmektedir.

SONUÇ

Günümüzde enformasyon ve iletişim teknolojilerinin baş döndürücü gelişimi yadsınamaz bir gerçektir. Özellikle bu teknolojilerin en somut örneği olan internet ile iletişim hızla gelişmiş ve artık internet her alanda öncelikli iletişim aracı haline gelmiştir. Bu bağlamda sendikal açmazların aşılması konusunda ileri sürülen temel politikalardan biri, sendikaların enformasyon ve iletişim teknolojilerinden yararlanması ve sendikal faaliyetler ile bu teknolojiler arasında yakın ilişki kurmasıdır. Sendikalar internet ve e-posta yolu ile mevcut ve potansiyel üyelerine hızlı ve etkin bir şekilde ulaşırlarken, web siteleri de bilgilendirme-bilgilendirme olanaklarını artırmaktadır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, sendikal hareket için üyelerin değişen beklentilerini yönetebilmek, yeni katılım kanalları sunabilmek ve şebekeler aracılığı ile etkili olabilmek önceliklidir. Bu bağlamda, sendikaların internet tabanlı hizmetleri kullanmaları ve geliştirmeleri, gençlerin sendikaya yaklaşmasını ve katılımını olumlu etkileyecektir. Eğer internet gençlerin sörf yaptığı bir alan ise ve

sendikalar da gençlere ulaşmak ve onlarla iletişim kurmak istiyorlarsa, interneti öğrenmelidirler.²¹

Bu bağlamda, çalışmada temel tartışma konusu, işçi sendikalarının teknolojinin imkanlarından etkin bir şekilde yararlanıp yararlanmadıkları ile ilgilidir. Ayrıca, enformasyon ve iletişim teknolojisine adapte olmaya çalışan sendikaların bakış açılarıyla, bu sürece nasıl bir uyum stratejisi izledikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de işçi sendikalarının genel tercihi enformasyon ve iletişim teknolojilerine uyum sağlamaktır. Ancak bu tercihin gereklerini yerine getirmede başarılı olduklarını söylemek mümkün değildir. Web sitelerinin tasarımında ilk adım olarak bir web sitesi oluşturulduğu, ancak web sitelerinin içeriğinin geliştirilemediği; daha da ötesi özellikle üyelere yönelik olarak web sitesi hizmetlerinin kişiselleştirilmesinin sağlanamadığı rahatlıkla ifade edilebilir. Kısaca web siteleri etkileşimli bir yapılanma göstermemektedir. Çok fonksiyonlu bir yapıya sahip değildir. Çoğunlukla web sitesi oluşumu uzmanlığa dayalı, kapsamlı bir çalışma olmaktan öte, el yordamı ile gerçekleştirilmiş bir yapılanma biçimindedir.

Sonuç olarak 2004 ve 2006 yılları karşılaştırıldığında, işçi sendikalarının web sitesi kullanımı artmakla birlikte, içerik olarak kapsamlı bir gelişmenin yaşanmadığını belirtmek gerekir. Bu genel tespite karşın bazı gelişmeler daha çok web sitesini yeni kullanmaya başlayan sendikalardan kaynaklanmaktadır. Web siteleri içerik analizi sonucunda, genel bir ifadeyle, sendikaların ve konfederasyonların web sitelerini belirli bir strateji içinde oluşturmadıkları söylenebilir. Bu bağlamda, sendikalar e-sendika sunumlarını çeşitlendirerek güçlendirmeli ve web sitelerinde etkileşimli yapılanmaya önem vermelidirler. Konfederasyonların niteliği gereği bağlı sendikalara örnek teşkil etmeleri ve web sitelerini daha etkin hale getirmeleri de bir başka gerekliliktir.

KAYNAKÇA

²¹ Sari Aalto-Matturi, (2005); “The Internet: The New Workers’ Hall The Internet and New Opportunities for the Finish Union Movement”, *WorkingUSA: The Journal of Labor and Society*, Vol:8, p.480.

Aalto-Matturi, Sari. (2005); “The Internet: The New Workers’ Hall The Internet and New Opportunities for the Finnish Union Movement”, *WorkingUSA: The Journal of Labor and Society*, Vol:8, pp.469-481.

Akgül, Mustafa. (1995); “Bilgi Toplumuna Doğru İnternet”, Popüler Bilim, <http://web.inettr.org.tr/turkce/Internet/bil-toplum.html>, (13.05.2006).

Dancok, Marie. (1996); The Trade union Movement and the Internet, European Labour Studies South Bank University, www.labournet.org.uk/sbu/Internet.html, (11.04.2004),

Diamond, Wayne J. and Freeman, Richard B. (2001); “Will Unionism Prosper in Cyber-Space? The Promise of the Internet for Employee Organization”, *NBER*, Working Paper 8483, <http://www.nber.org/papers/w8483.pdf>, (13.05.2006), ss.1-41

DİE (2005); Haber Bülteni, sayı:179, www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/HHBilim/k_161105.xls, (28.05.2006).

Eurostat (2006); *Statistics in focus - Industry, trade and services/Population and social conditions/Science and technology - 12/2006*.

Fiorito, Jack. (2000); ” Unions and Information Technology: From Luddites to Cyberunions?”, *Labor Studies Journal*, Vol: 24, No:4, pp.3-34.

Fiorito, Jack. (2001); Book Reviews: *CyberUnion: Empowering Labor through Computer Technology* by Arthur B. Shostak, Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 1999, ISBN 0-7656-0463-9, *Relations Industrielles / Industrial Relations*, Vol:56, No:4, <http://www.erudit.org/revue/ri/2001/v56/n4/000114ar.pdf>, (28.05.2006), pp.820-822.

Freeman, Richard B.(2005); “From The Webbs To The Web:The Contribution of the Internet to Reviving Union Fortunes”, *NBER*, Working Paper 11298, <http://www.nber.org/papers/w11298>, (13.05.2006), pp.1-33.

Gümüş, Mahir ve Benli, Abdurrahman. (2005); “Türkiye’de Sendika ve Konfederasyonların İnternet Sitelerinin İçerik Analizi”, *4. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı*, Sakarya, ss.308-320

Lee, Eric. (2000); “How the Internet is Changing Unions”, http://www.ericlee.info/2000/01/how_the_internet_is_changing_u.html, (02.02.2006).

OECD (2003); *Science, Technology And Industry Scoreboard 2003*.

OECD (2005); *Science, Technology And Industry Scoreboard 2005*.

OECD (2001), Communication Outlook,

<http://www.oecd.org/dataoecd/44/6/2766815.xls>, (13.05.2006).

Selamoğlu, Ahmet and Şenkal, Abdülkadir. (2004); “Turkish Trade Unions and the Internet-Web Use: Challenges and Opportunities for Union Survival”, paper presented in 7th European Regional Congress, International Industrial Relations Association, Lisbon, 7-11/09/2004.

Şenkal, Abdülkadir. (2003); “İletişim Teknolojisi ve Sendikalar, (Sanal Sendika ya da İnternet sendikacılığı)”, *CMİS Dergisi*, Sayı 1, Cilt 17, ss.30-44.

Townsend, A. M., Demarie, S. M. and Hendrickson, A. R. (2001);“Information Technology, Unions and the New Organization: Challenges and Opportunities for Union Survival”, *Journal of Labor Research*; Vol:22, No:2, pp.275-287.

Trade Unions focus on Information Technology, <http://www.eiro.eurofound.eu.int/1998/03/feature/no9803155f.html>, (13.05.2006).

Urhan, Betül. (2005); *Sendikal Örgütlenme Bunalımı ve Türkiye’deki Durum*, Petrol-İş Yayınları: 97, İstanbul.

EK-1: WEB SİTELERİ İÇERİK ANALİZİNDE KULLANILAN WEB ADRESLERİ ve ERİŞİM TARİHLERİ

Sendikalar

1. www.yol-is.org.tr (16.04.2006)
2. www.bass-sen.org.tr (16.04.2006)
3. www.saglikis.org (16.04.2006)
4. www.belediyeis.org.tr (16.04.2006)
5. www.turkmetal.org.tr (17.04.2006)
6. www.toleyis.org.tr (17.04.2006)
7. www.harb-is.org.tr (17.04.2006)
8. www.tezkoopis.org.tr (17.04.2006)
9. www.demiryolis.org.tr (17.04.2006)
10. www.teksif.org.tr (17.04.2006)
11. www.tes-is.org.tr (23.04.2006)
12. www.tekgida.org.tr (23.04.2006)
13. www.kristalis.org.tr (23.04.2006)
14. www.havais.org.tr (24.04.2006)
15. www.petrol-is.org.tr (24.04.2006)
16. www.thaberis.org (24.04.2006)
17. www.ormanis.org.tr (24.04.2006)
18. www.tgs.org.tr (24.04.2006)
19. www.genelmadenis.org.tr (24.04.2006)
20. www.selulozis.org (24.04.2006)
21. www.tarimis.org.tr (24.04.2006)
22. www.turkiyedenizcilersendikasi.org (24.04.2006)
23. www.madenis.org.tr (24.04.2006)
24. www.sekeris.org.tr (24.04.2006)
25. www.koopis.org (24.04.2006)
26. www.cimse-is.org.tr (24.04.2006)
27. www.basin-is.org (24.04.2006)
28. www.lastik-is.org.tr (29.04.2006)
29. www.birlesikmetal.org (29.04.2006)
30. www.devmadensen.org (29.04.2006)
31. www.devsaglikis.org.tr (29.04.2006)
32. www.oleyis.org.tr (29.04.2006)
33. www.sosyal-is.org.tr (29.04.2006)

34. www.genel-is.org.tr (29.04.2006)
35. www.hizmet-is.org.tr (29.04.2006)
36. www.oziplikis.org.tr (29.04.2006)
37. www.celik-is.org (29.04.2006)
38. http://www.hakis.org.tr/teskilat/tarim-ormanis/tarim_ormanis.htm
(29.04.2006)

Konfederasyonlar

1. www.turkis.org.tr (29.04.2006)
2. www.disk.org.tr (29.04.2006)
3. www.hakis.org.tr (29.04.2006)